

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Gnoti Seautón, Sive Arnoldi Geulincs Ethica

Geulincx, Arnold

Lugd. Batav., MDCLXXV

Caput I.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48728](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48728)

D E
V I R T U T E
I N G E N E R E

*Ethica versatur circa Virtutem. Virtus est
rectæ Rationis Amor unicus.*

C A P U T I.

S. I. Amor.

I **A**mor variè sumitur: & primò qui-
dem sonat certum Affectum seu
passio-

I *Amor varie sumitur.* J Quid sit amor dici non
debet: res ea nobis per conscientiam & intimam ex-
perientiam quamnotissima est: cum enim aliquando
anemus ipsi, ignorare certe non possumus, quid sit
amare. Et id generatim obtinet in iis omnibus, quæ
ad cogitationes nostras, ad intellectum atque sensum,
voluntatem item & animi affectus pertinent: hæc
enim omnia nobis, ut dixi per conscientiam notissi-
ma sunt, nec possunt unquam definitione aliquâ de-
clarari: sæpe tamen ambiguitas quædam est in nomi-
ne, quando in re summa claritas est, tum vero opus
distinctione aliqua & discussione significationis ipsius
nominis. Quod & hic usu venit, nam Amphibologia
ista, quæ in nomine Amoris versatur, magnorum est
in Ethica causa errorum: imprimis inde persuasum
fuit populo (qui per Amorem non solet nisi certum
aliquem affectum intelligere) totam naturam virtutis
in tenero quodam atque suavi erga Deum & rationem
affectu (quem devotionem passim vocant) consistere.
Aliis persuasum fuit virtutem ad concupiscentiam
aliquam spectare: & denique aliis alia visa sunt, ut
patebit ex sequentibus in textu.

passionem, quæ mentem humanam demulcet & suaviter habet : Imo hæc *passio*, quæ passim *Amor* appellatur, est tota,² una & sola mentis humanæ, quatenus humana est, & cum corpore colligata, suavitas : Etiam si enim mens humana, quatenus mens est, capax sit sublimioris alicujus delectationis (quæ in mera suarum actionum, quod hæc cum suprema Regula consentiant, approbatione consistit) tamen, quatenus corpore juncta est, atque in illud agere, & vicissim ab eo accipere & quasi pati nata est, non aliam dulcedinem novit quam eam *passionem* : Adeo ut *Lætitia*, *Delicia*, *Jucunditas*, *Hilaritas*, *Gaudium*,

² *Una & sola.*] Hinc incedenter patet, quam sint illi miseri, qui aliis invidere, alios execrari, aut quoquo modo odisse assuescunt, eliminant, quod in vita jucundissimum est, amare : facillime autem possumus omnes, quique illi fuerint, amare, etiam si quorundam subinde vitia non approbemus. Prætexunt aliqui antipathias, id est differentias sive repugnantias naturales.

*Non amo te Volusi, nec possum dicere quare,
Hoc tantum possum dicere, non amo te*

Sed certe hæc sunt intolerabilia, delicata & tantum phantastica, imaginativa quædam somnia : quæ vi Rationis bonæ & consuetudine contraria facile eliduntur : nec decet sapientem aliud magis, quam quod olim de se Aristoteles pronunciat, *φιλάνθρωπον*, id est, hominum amatorem esse, neminem averſari, omnes amplecti.

dium, Jubilum, & si quæ similia, tantum diversa sint hujus Amoris nomina: 3 Tum verò, quod in Desiderio, in Spe, in Fiducia, cæterisque id genus, suave est & mentem bene afficit ac delinit, Amor est; quod autem in his molestum est & affligit, 2 ab Amore non est; ast ab alio aliquo affectu, b qui cum Amore simul in iis complicatur. Jam illa mentis separatae & corpore se abstrahentis delectatio (quæ, ut diximus, consistit in nuda suarum actionum, eo quod hæc cum Divina Lege congruant ap-

pro-

3 *Tum vero quod in desiderio, in spe, in fiducia.]*
 Desiderium non est aliud, quam amor rei absentis: adeoque includit in se dulcedinem (amorem) & simul afflictionem seu acerbitatem aliquam (dolorem ex absentia rei amatae conceptum) spes non est aliud, quam amor erga bonum futurum, quo frustrari possumus: ideoque includit rursus in ea dulcedinem (id est amorem passionem) & acerbitatem (id est timorem ne frustremur illo bono) fiducia autem non est aliud, quam magna spes, seu magnus amor cum parvo timore. Quas quidem definitiones non afferimus, ut quid res ex sint indicemus (notissimæ sunt ipsa conscientia ut jam ante annotavimus) sed ut indicemus, cum bene nos partim & partim male afficiant (ut clarissime in nobis sentimus) juvare nos, quâ parte amorem, obesse vero atque affligere quâ parte alium aliquem affectum implicant.

a *Ut in desiderio tristitia, in spe timor.*

b *Scilicet à timore, & tristitia.*

probatione) ⁴ tam jejuna videtur plerisque, tam tenuis & diluta, ut eam vix aut ne vix quidem *Delectationis* nomine dignentur: Imo si spiritualis illa delectatio sterilis sit, & non procreet illam, quam pro-

⁴ *Tam jejuna videtur plerisque, tam tenuis & diluta.*] Ex quo patet homines pleraque propter se ipsos facere, & vera humilitate destitui (hæc enim in sui ipsius incuriâ consistit, ut annotatum est in præfatione.) Imo patet illos omnia referre ad se quatenus homines sunt, seu cum corpore colligati: si enim se ipsos abstractos à corpore & humanâ conditione considerarent, satis magna videretur illis ea delectatio, quæ consistit in nuda suarum actionum approbatione, de quâ hic mentio; sed quærunt semper delectationem aliquam crassiorē, sensibilem & cum corporali motu conjunctam: qualis est amor passio, qui non habetur sine motu, concussioneque nostri corporis, præsertim cordis. Ex quo & hoc liquet eos sibi, quasi deditâ operâ, viam semper præcludere ad veram Humilitatem.

⁵ *Et non procreet illam.*] Quando actionem aliquam nostram intus & in animo approbamus dictante nobis conscientiâ, illam cum rectâ ratione seu lege Dei convenire, consequi solet delectatio quædam seu amor passio inenarrabilis suavitatis, qua passione ita sæpe boni deliniuntur, ut calamitates illas vulgo vocatas, damna, infamiam, squalorem carceris, tormenta & mille mortes contemnant, imo ne sentire quidem videantur, sed aliquando approbatio illa animi isto corporali gaudio, quod totum in passione aliquâ consistit, destituitur: pendet enim illa passio à constitutione nostri corporis; ita ut subinde quidem causam habeat in mente, sed propter indispositionem non se-

procreare sæpe alioquin solet, corporalem ac sensibilem delectationem (Amorem passionem) conqueruntur se vitam agere in luctu & squallore, contabescere se, & etiamsi Deo ac Rationi obediant, omni tamen præmio & solatio destitutos esse.

2. Et ita quidem quid sit Amor *passio*, satis intelligitur. 6 Talis tamen Amor in definitione Virtutis non est accipiendus: Quamvis enim hic Amor Virtutem subinde comitetur. (Boni enim inenarrabilibus interdum delectationibus & animi deliciis affluentes sunt) Non est tamen ipsa Virtus, sed tantum præmium quoddam accidentale Virtutis: quod ut subinde Virtutem

sequatur illa in corpore ipso: & contra subinde nullam habet causam in mente, & sequitur tamen in corpore propter certam ipsius corporis dispositionem: ut gaudere nos aliquando sentimus, nulla ipsius gaudii subexistente causâ.

6 *Talis tamen amor in definitione virtutis non est accipiendus.*] Amor *passio* seu amor affectionis est extra genus moris, nec bonus est nec malus in illo genere, nec ad virtutem, nec ad vitium pertinet, sed est res indifferens hic seu ἀδιάφορος, sicut videre, audire & his similia, naturalia quidem sunt, non vero moralia: sensus enim nostri & passiones nostræ sunt ejusdem profus rationis, & tantum relatione aliquâ externâ (nam sensus nostros objectis adscribere solemus, non autem passiones) inter se differunt: ut latius patebit infra tract. 4. ubi ex professo agitur de passionibus.

tem consequitur, ita & subinde destituit. Alius igitur est Amor quidam, qui Virtutem constituit: 7 nempe firmum Propositum faciendi, quod Recta Ratio faciendum esse decreverit: Quia autem hic Amor operationem aliquam spectat, vocari potest *Amor effectiois*: sicut alius ille Amor, de quo paulo ante agebamus, vocari potest *Amor affectionis*. Et non tantum firmum Propositum faciendi, quod Ratio faciendum esse decernit, pertinet ad Amorem effectiois; 8 sed generatim omne fir-

mum

7 *Nempe firmum propositum.*] Tota definitio & natura virtutis hęc paucis vocibus perstringitur, virtus est propositum faciendi quod jubet ratio: hoc propositum, dulcedine, amore, passione junctum an destitutum sit, nihil refert ad naturam virtutis: optimus est, qui illud propositum habet, etiam cum omnibus illis blanditiis, in quibus amor passio consistit, orbatu est: orbari autem potest, ut paulo ante notabamus propter dispositionem corporis minus idoneam ad dulcedinem illam & suavitatem percipiendum, in qua amor Passio consistit: unde graviter decumbentes & moribundi, etiam cum viri optimi sunt, habentque in se firmissimum propositum obediendi Deo & veniendi ad eum, qui ipsos e vivis evocat. Sæpe tamen carent blanditiis illis & suavitate animi, qua deliniri solebant, cum corpore valebant: quod equidem eorum probitati nihil officit.

8 *Sed generatim omne firmum propositum aliquid agendi.*] Videndum tamen est quem denominet: non enim quemvis amare dicimur circa quem firmo proposito

num Propositum aliquid agendi, illo nomine intelligendum est. Etiam firmum Propositum injurias tuas persequendi & ulciscendi, Amor est; Non quidem erga eum, quem ulcisci & punire constituisti, sed erga te ipsum, quem ultione illa pacare, placare, pascere & oblectare vis. Igitur Amor affectionis est quævis in humana mente suavitas; Amor autem effectiois est quodvis firmum propositum.

3. Est verò Amor affectionis frequentior,

B

tior,

posito versamur: igitur firmum propositum dicitur amor respectu finis-cui (de fine cujus & cui dicetur infra Tract. 3.) Itaque si quis habet firmum propositum occidendi inimicum, is eo proposito non inimicum, sed se ipsum (qui hic finis cui est) amare dicitur: ita etiam si quis habeat firmum propositum legem Dei rite exequendi, ut eo pacto consequatur æternam beatitudinem, illud quidem propositum (sicut alias semper) est amor, sed amor sui ipsius, cum ipse, qui hoc firmiter proponit, eo casu sit finis cui. Si quis habeat firmum propositum, legem Dei rite exequendi, seu faciendi quod ratio jubet, merè quia jubet ratio, ibi stando, & intentionem suam non ulterius extendendo: is amat Rationem & legem Dei, & pro modulo suo Deum ipsum; non quod Deus, lex ejus aut ratio ibi sint Finis-cui, proprie loquendo (nihil enim illi seritur aut metitur cum nos bene agimus, nihil discedit, cum male) sed sunt finis cui obedientiæ, quod hic satis est ut amari dicantur, cum nullus alius ordinatus amor in ea cadere possit; quæ latius patebunt infra Tract. 3.

tior, & apud populum magis famosè nomine *Amoris* intelligitur; sed Amor effectio- nis magis propriè magisque natura- liter nomine *Amoris* significatur. Imo videtur Amor affectionis isto nomine *Amoris* non alia de causa venire, quam quod Amor affectionis sæpe pariat Amorem effectio- nis: Alioqui non magnopere amari nos intelligimus ab eo, quem scimus bene quidem erga nos affici; 1º sed affectum suum

9 *Magis proprie.*] Sicut pharmacum & homo sanus dicuntur: homo quidem proprie sanus dicitur, Pharmacum vero improprie & per analogiam quoddam sanum dicitur, eo nempe quod sit causa sanitatis: in- etiam & passio quædam (nempe suavis illa, tenera & dulcis) & simul propositum firmum aliquid exequen- di amor vocatur; propositum quidem proprie; Passio vero per similem metonymiam, eo quod sæpe sit causa amoris proprie dicti, qui in proposito consumma- tur: solent enim homines eos, quos passionatè seu amore Affectionis diligere inceperant, post modum sæpe amare amore effectio- nis, iisque studere & gratificari: sic amor affectionis generat sæpe amorem effectio- nis, ut videri potest paulo infra Num. 5.

10 *Sed affectum suum effectum non dare.*] Sunt mel- liculi quidam tales, qui facile blande erga alios affi- ciuntur, miseratione aliquâ etiam tenentur, sed cum res postulat, non ferunt opem: in his amor affectionis sterilis est, & non producit amorem effectio- nis: quales homines nullius æstimandi sunt: habent enim in se semen aliquod veri amoris, sed sine fructu; amor au- tem affectionis velut semen quoddam hunc tantum usum habet, procreet amorem effectio- nis; alias de se pro-

suum, effectum non dare, & oblatâ occasione non succurrere nobis, nihil pro nobis præstare vel moliri, aut certè talem ejus Amorem non magni facimus: Argumento claro, quod *Amor* magis propriè magisque naturaliter sonet Amorem effectionis, quam affectionis.

4. ¹¹ Vulgus, quando nomine *Amoris*, ferè Amorem affectionis seu certam illam *passionem*, quam N. 1. discussimus intelligunt, hinc totam etiam Virtutis rationem illi *Passioni* assignant: putantque se tum demum probos esse, cum tenero aliquo affectu in Deum & Rationem feruntur; sed cum deliciis his (¹² nam ita fieri natum est)

B 2

exui

prorsus inutilis est: abarcendi igitur sunt hi homines cum auxilio nobis & te opus est, atque cum mulieribus & pueris habendi, qui cum in periculis versamur lacrymis suis & teneritudine potius obsunt, quam profunt.

¹¹ *Vulgus quando nomine amoris fere amorem affectionis, seu certam illam passionem.*] Nempe naturali instinctu novit vulgus (quod & verissimum est, & in quo tamen scholæ turpiter lapsæ sunt, ut patebit hoc cap. 3.) virtutem esse amorem, sed cum illi nomine amoris tantum intelligant certum sensum seu passionem: nominatim ad devotionem, ut ipsi loquuntur, id est, ad tenerum illum sensum, qua ergo Deum & legem seu rationem blande afficiuntur.

¹² *Nam ita fieri natum est.*] Nimirum amor affectionis, ut ante notavimus, pender à constitutione

cor-

exui se subito vident, anguntur, consternantur, non aliter, quam si hoc ipso certam & indubitam Virtutis jacturam fecissent. Quibus anxietatibus & scrupulis non aliter exolvi possunt, ¹³ quam si verè humiles esse discant: stetque illis hoc, sui oblectamenti aut solatii gratiâ nihil; ex contemplatione verò Rationis omnia, & facere, & missa facere: ¹⁴ Perversissimum est autem

corporis: fieri ergo facile potest ut corpore minus bene ad prædictum amorem concipiendum constituto, amor ille, ejusque delicia non adsint, etiam si causa ejus sit in mente: inquam fieri potest ut probitas sit sine devotione, eo quod corpus ad devotionem non bene sit affectum.

¹³ *Si verè humiles esse discant.*] Si qui verè humiles fuerint, facile recuperabunt præmiam illud humilitatis, pacem securam nempe, pacatam & tranquillam conscientiam à passionibus omnibus & perturbationibus liberam, de quo præmio infra Tract. 5. Imo si verè humiles fuerint præmia sua non desiderabunt, satis illis erit Divinæ legi obtemperare: ut infra hoc etiam tractatu de adminiculo humilitatis, præsertim N. 4. Hoc ipso verò quo non desiderant pacem, sed legem Dei, hoc ipso inquam in mediis suis perturbationibus & anxietatibus conscientia certissimam pacem & tranquillitatem consecuti sunt.

¹⁴ *Perversissimum est autem scrupulos illos expellere directe velle.*] Non mirum: quid enim te moveat ad expellendum nisi Philautia, seu amor tui ipsius, ut nempe liber sis ab illis vexationibus, iterumque secure & suaviter degas; quale propositum abit quam longissime ab eo proposito in quo virtutis natura consistit,

autem scrupulos illos expellere directè velle: Quæ melius constabunt ex iis, quæ dicam infra cap. 2. ubi de Humilitate ex professo agam.

5. Comitantur interim inter se hi Amores (affectionis & effectiois) sæpissimè : & subinde quidem Amor affectionis generat Amorem effectiois ; subinde contra : Amor effectiois in civili commercio sæpe generat Amorem affectionis : Primò enim, qui ambiunt, quique beneficium aliquod aucupantur, gratiam inire student apud eos, quorum favore, id impetrare se posse confidunt, eorumque sibi affectum demereri conantur blanditiis, assentationibus, officiis, muneribus, & si nihil aliud suppetat, precibus: ¹⁵ hunc Amorem affe-

B 3

ctiois

fit, utpote quod nihil sibi præstitutum habet, nisi legem Dei, officium & obligationem. Itaque ne quidem allequeris pristinam tuam securitatem, hæc enim quaerendo perditur, estque de eorum genere, quæ ultronea sunt, & non nisi sponte obveniunt (vide hoc Tract. de adminiculo Humilitatis N. 4.) Majoribus ergo indies anxietatibus & scrupulis intricaberis, nisi hanc tranquillitatis tuæ cupiditatem novis cupiditatibus & peccatis obruas, & quasi sepelias; quæ & vera & horribilis philautiæ merces est.

¹⁵ *Hunc Amorem affectionis si sibi demeruerint.]*
Nempe homines voleat actionibus suis passiones suas sequi, & prout affecti sunt, ita & dicunt & faciunt.

ad

ctionis si sibi demeruerint, satis certi sunt nasciturum inde Amorem effecttionis, seu propositum benefaciendi, & ex hoc, ipsa beneficia quæ aucupantur. Contra verò Amor effecttionis subinde etiam generat Amorem affectionis: ¹⁶ Quod in sublimiori commercio usu venit; velut cum verus aliquis & cordatus Philosophus discipulum, puta Socrates Platonem, Sapientiâ imbuendum suscipit: Primò enim Socrates animum suum inducit benefacere Platoni, bene illum instruere, & sibi simi-

dem,
admodum quidem hoc perversum est; (Imo in ea animi propensione, quam omnes in nobis tam luculenter sentimus ad accommodandam affectibus suis actionem, consistit origo omnis peccati, ut infra Tract. 4.) decet enim actiones nostras præcere, tum passiones seu affectus, quique adhæserint, æqui bonique facere, & velut pensum nostrum, velut partem non minimam humanæ conditionis, quam Deus nobis imposuit, considerare: & si quidem blande nos afficiant, Deo gratias agere, (ut infra Tract. 2. ubi de pietate) si minus æquo animo ferre, quod ferendum est quomodocunque, hæc melius patebunt infra Tract. 4.

¹⁶ Quod in sublimiori commercio usu venit.] Hoc masculinum est, non sinere se præveri à passionibus, id est, nunquam illis hoc juris dare ut actionem aliquam nostram, aut jubere aut inhibere possint; sed totum illud jus rationi integrum relinquere: hæc enim videt, hæc dux esse potest actionum nostrarum; passiones omnes cæcæ sunt.

Iem, id est bonum reddere (quod est summum benefaciendi propositum) ex quo Proposito nascitur in Socrate tener aliquis affectus erga Platonem, seu talis aliqua suavitas animi, qua cum in alios ferimur, eos amare vulgo dicimur. Idem etiam obtinet in Virtutis exercitio: Probi enim non primò tenerè & suaviter erga Deum ac Rationem afficiuntur, ex qua deinde animi teneritudine ac suavitate moveantur ad obediendum Deo ac Rationi (is enim processus illegitimus est, & vitio non caret, ut infra patebit, ubi de passionibus agemus) sed contra, primò firmiter volunt Deo ac Rationi obedire: ¹⁷ & inde naturaliter ut plurimum pullulat in iis suavitas quædam erga Deum ac Rationem, & talis animi teneritas, quam *Amorem* generatim, & speciatim in hac materia *Devotionem* vulgus vocat.

6. Porro Amor effectiois rursus duplex est, nempe Amor benevolentia, & Amor Concupiscentia: Amor benevolentia est Propositum firmum alteri benefaciendi. Et hic Amor etiam non constituit

B 4 Vir-

¹⁷ *Ut plurimum pullulat.*] Cautè: non est enim necessarium ut semper pullulet talis flosculus ex tali furculo; sæpe enim obstat hic valetudo corporis & alia ejus affectiones, ob quas ad tenerum illum affectum non faciat: ut jam aliquoties monuimus.

Virtutem: Virtus enim est Amor Rationis; at nos Rationi bene aut malè facere non possumus: nihil ei feritur aut metitur, cum nos bene agimus: nihil ei detrahitur, cum malè: Ratio enim in nobis est imago divinitatis: cui proinde, quatenus imago est (& sic tantum amanda) ¹⁸ non potius quam ipsi Deo bene vel male fieri à nobis potest: Sic si moderatè, si fortiter te geras, Rationi quidem obtemperas, sed hoc tibi bonum est, hoc tibi bene cedit, non Rationi; si vero petulanter aut effeminatè facias, hoc tibi probro est, qui

¹⁸ Non potius quam ipsi Deo bene aut male fieri à nobis potest] Unde non potest sine turpitudine & scelere esse amor benevolentiae aut beneficentiae in Deum: cum enim dignior sit persona patroni quam clientis, ejusque qui beneficium impertit, quam qui beneficio gaudet & fruitur: non possumus Deo beneficium aliquod nostrum impingere velle, quin hoc ipso nos efferamus, & in eo saltem negotio, nos ei anteponamus & ipso digniores esse velimus, (quae melius constabunt infra Tract. 3. ubi de fine beneficentiae) Cautissime ergo temperandum est isti Cacozeliae, qua multi praeposterè feruntur; hoc sibi praestitutum habentes, ut Deo gloriam aliquam & honorem apud homines, tanquam beneficium aliquod, quo Deo gratificentur, acquirant: summus noster amor, summum nostrum officium & obsequium erga Deum, in nostrà erga legem ejus obedientià terminatur: cæterum quicquid etiam fecerimus, servimus ei volentes nolentes (ut videre potes hic §. 2. Num. 2.)

Rationi non auscultas c : ipsam Rationem
sordes tuæ d temerare non possunt: 19 Sic-
ut quod speculum veras rerum imagines

B 5

re-

c Amor igitur benevolentia est extra terminos vir-
tutis : nam circa Deum , & rationem , quam virtute
amamus , benevolentia nostra vana est & frustra .

d Et fæda peccatorum nebula , nequaquam lumen
quod divinus ille sol evibrat , temerare potest .

19 *Sordes tuæ temerare non possunt.*] Quamvis in
Deum & rationem amor noster benevolentia non
quæret , ut jam ostendimus ; quadrat tamen amor
aliquis approbationis , consensus & acquiescentia :
dum scilicet approbamus essentiam Dei & attributa ejus ,
ipsamque adeo legem & Rationem , quam nobis in-
culcavit . Sed hic amor non spectat ad Virtutem for-
maliter : Virtus enim respicit officium & actionem
aliquam , quæ nobis per legem injuncta sit ; adeoque
virtus est talis amor , qui rem præcedit ; approbatio
vero est talis amor , qui rem approbatam sequitur :
virtute amamus quod faciendum est ; approbatione
amamus , quod factum est . Quadrat tamen amor ali-
quis approbationis . Re bene perpensa videtur hoc re-
tractandum esse , quod hic de amore approbationis in
Deum dicebamus : non enim videtur talis aliquis
amor noster in ipsum quadrare : debet enim ad pro-
bam , ad regulam , ad mensuram applicari , quod ap-
probatur ; nec ante approbari potest , quam factio exa-
mine (quod in illâ applicatione consistit) inveniatur
cum probâ , cum regulâ , cum mensurâ sua quadrare .
Sic V. G. lineam calamo forte ductam examinamus ad
vivum , an rite imitata sit : res omnes examinamus ad
ideam , & prout ab illa defecerint , vel cum illa con-
venerint , probamus aut improbamus . Nihil simile in
Deo locum habet ; ad nullam regulam applicari po-
test

reflectit, laudatur; quod falsas & contortas, vituperatur; 2° res ipsas ideo quæ repræ-

test, qui ipse suprema regula est, neque ipse ab idea sui, quam nobis communicat (sicut res alia) sed contra hæc idea ab ipso dependet. Non est ergo ad quod Deum referamus, ad quod ejus naturam & essentiam comparemus, ut approbatione nostrâ in hæc ferri legitime possimus. Unde qui approbant, si se ipso ad vivum discutiunt, videbunt plerumque se Deum comparasse cum aliquo, quod ipsis gratum, pulchrum & excellens videtur, & eatenus approbare, quatenus cum illo figmento suo existimatur convenire: in quâ approbatione sine dubio peccatum est: hinc tot monstra Deorum apud Poëtas Gentiles, supersticiosos & phantasticos homines: Deum quolibet cum cerebri sui figmento aliquo comparante, quadrante & eatenus approbante, Restat igitur nobis sola obedientia, solus amor servitutis, quo pro modulo nostro in Deum ferri legitime possimus & jugiter debemus.

21. *Res ipsas, quæ representantur, vituperandas nemo vel laudandas putat*] Nimirum actiones nostræ sunt quasi speculum (speculum non depravat imaginem rei representatæ in re ipsa, sed in se, seu in ipso speculo: unde tota illa turpitudine atque deformitas pertinet ad ipsum speculum, non autem ad rem representatam: sic etiam nos dicimur aliquando legem Dei rescindere, conculcare, pervertere, &c. sed in nobis ipsis, non vero in ipsâ lege ita ut tota illa deformitas in nobis maneat, nihil ejus ad legem ipsam pertinent) *Rationis & legis Dei*: si bene referant rationem, & illud in se contineant, quod præscribit, bonæ sunt & laudabiles; si vero pervertant speciem rationis in illis relucens, malæ sunt & vituperandæ; quod totum ad ipsam rationem seu legem Dei nihil attinet: ut quæ inde ipsa in sese nec pulchra magis sit nec

præsentantur, vituperandas nemo vel laudandas putat. °

7. Amor concupiscentiæ non est aliud quam firmum propositum, aliquid consequendi: 21 qualis est amor hominum erga

B 6 opes,

nec deformis: sicut nempe res speculo representata, manet eadem, siue speculum bonum sit & rite representet, siue malum sit & speciem rei intorqueat & depravet.

° Ita etiam cum recta ratio, pro-ut ad vivum est, in actionibus tuis depicta conspicitur: age! actiones tuæ laudandæ sunt, & tu qui agis, probus: at vero si ratio in tabulâ actionum tuarum manca videtur & defectuosa: illa tamen remanet, & est quæ est, pulchra illa ac diva: tantum non est vera imago tua & tu pictor manu tua aberrasti.

21 *Qualis est amor hominum.*] Dixi circa Num. 2. Firmum propositum semper esse amorem, sed non denominare quicquid isto firmo proposito astringitur; denominare vero Finem-cui: sic etiam amor concupiscentiæ, cum sit propositum, proprie tantum denominare poterit finem-cui: & homines amantes divitias, honores, &c. (cum hæc propter se ipsas velint) proprie se ipsos amare dicendi sunt: ipsi enim sunt fines-cui istius sui amoris seu propositi: sed regulam illam denominationis non servant hic homines; cumque volunt opes aut honores sibi comparare, non dicunt ipsos se amare, sed amare se honores, opes, &c. quod si aliis ista vellent comparare, dicerent aperte se alios illos amare: ex quo patet eos palliare amorem concupiscentiæ, & obscure ferre ac dissimulare: vident enim male sonare, & nullatenus plausibile esse, si quis se ipsum amare dixerit: hoc igitur abusu sermonis, & alio modo loquendi in amore concupiscentiæ

opes, honores, voluptates, &c. quæ homines sibi ipsis consequi student: unde non est aliud, quam Amor sui, seu Philautia. Hic Amor longissimè abest à ratione Virtutis: est enim fomes Peccati, aut potius ipsissimum Peccatum: ²² ut infra melius patebit, cum de Peccato agetur. ²³ Enimvero oportet eum, qui oculum adjecit

Ra-

tiæ atque in amore benevolentia satis testantur se aliquam turpitudinem in amore concupiscentia agnoscere: & merito, est enim hic amor ipsissimum peccatum, ut magis patebit ex sequentibus.

²² *Ut infra melius patebit.*] Nempe Tract. 6. ubi de Antipathia sive naturali differentia bonorum & malorum inter se.

²³ *Enimvero oportet eum.*] Radix Ethices est humilitas, abire à se ipso, nullâ sui cura aut contemplatione teneri; finis vero & fructus Ethices est lex & obligatio nostra, qua rationi ac Deo ipsi quodammodo adstricti tenemur: impossibile enim est, ut ad fructum Ethices accedat, seu ad Deum & legem ejus, qui non quasi ante jam se ipsum deseruerit: lex enim quæ talis atque obligatio quæcunque, nunquam respiciunt emolumentum obligati (ut in proœmio hujus libelli annotavimus: & plura hanc in rem dicentur infra.) Igitur præmia virtutis poenæque peccati ad Ethicam directe non pertinent: Ethica sistit gradum, cum eventum est, ut, quid nobis agendum omittendumve sit, clare liqueat; quid inde consequens, non putat suâ referre; scit tamen vir bonus hæc sua præmia, & ante destitutum esse Deum, quam probos suos non coronet, optime intelligit (& intelligimus nos ipsi) nihilominus propter hæc sua præmia nec agit quicquam, nec omittit agere: Lex ei Divina satis est.

Rationi, à sua ipsius ratione recedere quam longissimè : In via Virtutis opponuntur istæ rationes : huic tergum obvertit ; in illam obviis ulnis fertur, quisquis laudatam illam semitam insistit. Neque ullum certius criterium, penes quod speciosos illos improbos, Virtutem tam callidè mentientes internoscere possimus, quam frivolum illud verbum, quod illis in ore frequenter, in mente semper, *Meum*: Qui enim se curat, & rem suam agit, ²⁴ scelestissimus est hoc ipso ; utut cæterum magnificè Virtutem crepet, aut etiam scienter & peritè de illa disputet.

8. Atque hi sunt tres Amores, qui jam in mentionem inciderunt (Amor affectionis, & duo Amores effectiois, benevolentia scilicet & concupiscentia.) In Scholis etiam hi tres Amores satis decantati sunt ; sed, ut vidimus, sunt extra rationem Virtutis,

²⁴ *Scelestissimus est hoc ipso.*] Non quasi omnia scelerata atque *deficia* omnia perpetraverit ; sed quia habet in se seminum cujuscunque sceleris, & bonam tantum fortunam atque casu à nefariis abstineat ; quæ equidem laus ei non debetur ; sed bonæ & favorabili fortunæ (ut loqui solemus) adscribenda est : quantum enim de se erat, tam facile prorupisset in facinus immane aliquod, quam in leve forte mendacium : abiit enim à ratione, sicut illud Ariadnes abrupit : bona fortuna est, si non incidit in Minotaurum & devoratur ; hunc bonum casum ne adscribat sibi,

tutis, ad naturam seu essentiam ejus non pertinent. Restat quartus quidam Amor, qui Scholis, quantum perspicio, non satis innotuit; pertinet tamen etiam ad Amorem effectiois, potestque vocari *Amor obedientiæ*: Atque non est aliud, quam firmum propositum, id exsequendi, quod alius jusserit. Et hic demum Amor Virtutem constituit: Rationem enim, quam Virtute amamus, amare non debemus aliter, quam firmo Proposito faciendi id unum quod ipsa jusserit.

Argu-

25 *Et hic demum amor Virtutem constituit.*] Per virtutem ergo dicimus amare rationem, legem Dei, & quodammodo ipsum Deum: ista enim sunt finis cui istius propositi, quod virtutem constituit, non quidem finis cui benevolentia, nec approbationis ut ante annotavimus Num. 6. sed finis cui obedientia. Possumus vero aliquatenus etiam inter homines amare aliquem amore obedientia, non amantes illum amore benevolentia: ut sæpe magistratui obedire volumus, etiam cum illi nihil boni aut mali volumus; sed nobis ipsis tantum aut comparare, præmium aut penam evitare: sic igitur rationem etiam amare poterimus amore obedientia, nullo erga ipsam amore benevolentia adducti; sed cum magistratum sic amamus amore obedientia, tunc nos ipsos amamus amore concupiscentia; quod erga rationem non licet similiter adhibere: cum enim rationem amamus amore obedientia, tunc impossibile est ut nos ipsos amemus amore concupiscentia: cum Virtutis suprema lex sit se ipsum relinquere, se ipsum non amare.

Argumentum hujus.

§. I. De Amore.

Amor est duplex, dilectionis & affectionis :

Amor dilectionis rursus duplex est ; sensibilis seu corporalis (qui est amor passio aut amor affectionis) & spiritualis (qui est approbatio quædam : & hic eminent ea approbatio , qua nostras ipsorum actiones approbamus , eo quod cum ratione seu suprema regula convenient.) Corporalis ille magni fit passim ab hominibus , spiritualis ille pro nihilo fere ducitur : homines enim addicti sunt suis sensibus. Hæc fere tractantur Num. 1.

Neuter (neque scilicet amor dilectionis , neque amor affectionis) virtutem constituit : nam sine & cum illo virtus esse potest ; sine hoc vero , virtus quidem esse non potest ; sed est eo prior. Hæc Num. 2.

Amor affectionis est firmum propositum : denominat finem-cui : sæpe generatur ex amore affectionis (quod in vitio est & ad intemperantiam pertinet) aliquando illum generat (quod fit sæpe in virtutis exercitio) aliquando hic sine illo , & aliquando ille sine hoc est. Hæc Num. 5.

Amor

Amor affectionis, aut benevolentiae est (hic ad virtutem non facit, cum nos Rationi bene aut male facere non possimus) aut *concupiscentiae est* (& hic multo minus ad virtutem facit, cum eo amore nos ipsos amemus, non rationem) aut *obedientiae est* (& hic denique virtutem constituit: nam alius amor in rationem non quadrat.) Hæc Num. 6. 7. & 8.

Inter hæc notatur etiam error vulgi. Hi enim sensibus dediti virtutem constituunt in amore affectionis, seu in certâ passione, & ideo cum illa passione carent, magnopere anguntur. Hæc Num. 3. & 4.

§. 2. Ratio.

Quid sit Ratio, non debet dici, imo ne potest quidem (vide sis Logicam nostram, præsertim *par. 4. sec. 1. cap. 6. & ibid. cap. 12. num. 4.*) Quid inquam, sit Ratio; ¹ satis superque notum est nobis omnibus, ² quorum hoc insigne est, rationales

¹ *Satis superque notum est nobis omnibus.* Et ideo non debet dici quid sit: nam dicere quid sit, est declarare; jam autem quod satis notum est & clarum, declarari amplius non debet.

² *Quorum hoc insigne est, rationales esse.* Ideo ratio tam clara nobis est, quia est aliquid nostrum, quod no-

nales esse: Nec refert, quod Ratio quam plurimis occasionibus ignota sit, obscura, perplexa: ³ nam sufficit eam in aliquibus sal-

nobiscum jugiter circumferimus, quodque cum volumus inspicimus, sicut simili de causa §. 1. sub initium dictum fuit, quid sit amor non esse dicendum: eadem enim est utriusque causa & hæc talia dum scholæ definitionibus logicis illustrare voluerunt, nihil aliud egerunt, quam ut sibi ac aliis quasi deditâ operâ, obscura ea reddere velle viderentur.

3. *Nam sufficit eam in aliquibus saltem circumstantiis perspectam habere.*] Ratio Ethica hic omnibus hominibus satis perspecta est: ubi nihil valet, ibi nihil velis, seu nihil frustra faciendum est, quod est exemplum rationis Ethicæ imo vel summum Ethicæ principium: ex quo facile sequuntur omnes & singulæ obligationes, quæ utramque paginam in Ethica faciunt, & de quibus agitur infra. Si enim nihil frustra faciendum, ergo non reluctandum Deo vocanti, & ab humana conditione nos solventi seu mortem indicenti (quæ est prima obligatio.) Si nihil frustra faciendum, ergo non reluctandum Deo ac huc vivere jubenti, adhuc nos in humana conditione detinenti (quæ est secunda obligatio.) Et si hæc i a sint, ergo victus quærendus (quæ est tertia obligatio) & si ita ergo munus aliquod fungendum, &c. Cum igitur ratio in his omnibus tam manifesta nobis sit, non debemus absolute dicere, rationem obscuram nobis esse; etiamsi alibi forte etiam in rebus moralibus obscura nobis esset: V. G. incensâ turri, in cujus forte culmine consistimus, exiliendumne sit an permanendum: hic quidem ratio obscura est omnibus, qui *Ethicæ periti* (nam quod cæcus non videt, hoc cæcitati, non solis fulgore imputandum) non sunt; sed non ideo obscura est ratio: nam quod alicubi manifestum, alicubi tectum & obscurum, id absolute manifestum, & tantum secundum quid obscurum est.

faltem circumstantiis perspectam habere,
ut non ignota dicatur: + Sicut patrem
suum

4 Sicut patrem suum filiusfamilias novit; etiam si non noverit illum eminus versantem, aut in tenebris, aut in conferta hominum huc illuc discurrentium turba, aut habitu peregrino, vel muliebri larvatum. In his omnibus casibus filiusfamilias absolute dicitur patrem suum novisse, sed tantum non agnovisse dicitur: multum enim interest inter cognoscere & agnoscere: multa enim cognoscimus, quæ jam non agnoscimus: & filiusfamilias hic agnoscit quidem patrem suum, sed sic larvatum non agnoscit: sic etiam Ethicæ rudes cognoscunt rationem, sed non agnoscunt eam in his V.G. circumstantiis; cum turris incenditur, & quis culmine ejus deprehensus est, liceatne exilire an permanendum sit? In his enim & similibus circumstantiis, ratio iis quodammodo larvata est aut velata: velamento autem isto per bonam Ethicam detracta, non tantum noscunt, sed & agnoscunt nobiscum rationem sub illo velamento latentem. Hic interim pandit se insigne discrimen inter cognitionem & amorem: nam quod alibi noscis, alibi non noscis, hoc absolute noscis; sed quod alibi amas, & alibi non amas, hoc absolute non amas: unde qui amicum amat juxta tritum hunc versiculum,

Dum fueris felix multos numerabis amicos,

Tempora si fuerint nabilia, solus eris.

clare intelligitur non amicum amare, sed amici fortunam. Similiter qui rationem alibi amat (V.G. cum parcendum est sumptui) alibi non amat (V.G. cum sumptus faciendus est) is absolute non amat rationem, sed ad summum amat certum modum & circumstantiam rationis: Ex quo jam etiam incidenter patet verum esse illud Stoicorum paradoxum: *Qui unum habet, omnes habet virtutes*: nempe non datur rationem alibi amare, & alibi non amare; sed qui eam alibi non amat, nusquam eam amat.

suum filiusfamilias novit; etiamsi non no-
verit illum eminens versantem, aut in tene-
bris, aut in conferta hominum huc illuc
discurrentium turba, aut habitu peregrino
vel muliebri larvatum. Sed hæc latius dis-
cutere, non est hujus loci: &, ut dixi, Lo-
gicam meam adeas licebit. Igitur ad rem:

2. Virtus est Amor Rationis, & non
tam propriè aut saltem non tam propè
ipſius

5 *Et non tam propriè, aut saltem non tam propè
ipſius Dei in se.*] Ut ratio hic reddatur, cur virtutem
potius amorem rationis, quam amorem Dei esse di-
xerimus. Christiani quidem in Ecclesiis suis hoc sem-
per dicunt, Virtutem esse amorem Dei, & verum di-
cunt, est enim quodammodo virtus magis Dei, quam
legis ejus amor: sicut enim qui mandatum principis
amat (id est, obedire ei vult) magis mandatum illud,
quod in tabulis exaratum est, amat. Sic boni omnes
magis legem Dei seu rationem, ut à Deo concepta
est, quam quod ab eo dimanat, & in mente nostra,
ceu in tabula exaratum est, colunt & obediendo di-
ligunt; Jam vero lex illa seu ratio seu decretum nos
obligandi in Divina mente, re ipsa Deus est: sub hac
igitur consideratione tam piâ merito dicunt Christia-
ni virtutem magis esse timorem Dei, quam legis ejus;
sed verò absolute secundum *angelos*, id est, accu-
ratam diligentiam Scholasticam ac Philosophicam
loquentes, dicere debemus, virtutem amore illo obe-
dientiali, in quo natura ejus absolvitur, non tendere
in Deum usque; sed ante deficere sub ipso nimis ex-
celso atque sublimi, quam ut amore nostro attingi
possit, & in lege ejus seu ratione stare atque termina-
ri, quod rationibus, quæ hic in textu subjiciuntur, in-
victissime probatur.

ipsius Dei in se : Deo enim, quidquid agamus, aut non agamus, necessario obedi-
mus : Alioqui enim quomodo Deus erit
(quod necessario est) beatus, si voluntati
ejus resistere quisquam valet ? si fiat ali-
quid, quod ipse fieri non vult ? Nihil enim
aliud est infelicem esse, quam pati aliquid
contra animi sui sententiam : & unusquisque
que nostrum est infelix hoc ipso, quo ali-
quid fit vel est, secus quam volumus.
Igitur Propositum obediendi Deo in se
& separatim à Ratione, tam est ineptum in
nobis, quam propositum procurandi ut
mons habeat suam vallem, aut tres anguli
in triangulo simul sumpti, æquales sint
duo-

6 Deo in se & separatim à ratione.] Obedimus Deo
in modo & in consideratione aliqua nostra : scilicet in
illa consideratione, qua consideramus illum ut legis-
latorem nostrum, ut concipientem in se rationem,
quam nobis dicit & insculpat ; & propositum ipsi sic
obediendi non est vanum, non est malum : sed con-
tinet in se totam virtutis naturam (ut jam paulo ante
satis annotavimus) sed propositum obediendi Deo in
se, ut absolute in se est, & seclusâ quâvis tali conside-
ratione, ineptum est, vanum est, atque ridiculum, imo
cum bene discutimus impium : supponit enim clare
Deum indignum opus nostræ, Deum cui benefacere
nos possumus, id est, Deum certo negotio inferiorem
nobis : vis enim facere quod ipse vult, & putas te
posse facere quod ipse non vult, quid hoc aliud est,
quam persuasum tibi esse, posse te de illo bene vel
male mereri ?

duobus rectis: Absolutæ illi, veræ & rigi-
dæ Dei voluntati parere velle, ⁷ est actum
agere: velis nolis, parebis: sicut & res
omnes necessariò parent (Quomodo au-
tem inde nullatenus sequatur ⁸ quod Deus
sit auctor Peccati, item quomodo hæc
⁹ cum

⁷ *Est actum agere.*] Alibi paræmia est, hic veritas; nam actum agere dicuntur, qui frustra faciunt aliquid: ideo quia quod actum est adhuc agere, frustra est, & *cessante fine, cessant media* (ut scholarum axioma est) hic vero Deo absolute parere velle, est in rei proprietate, & sine ullo tropico aut proverbiali sermone id velle agere, quod jam actum est: agit enim hoc Deus atque natura, & fatali necessitate hoc egit ut omnia subiecta essent voluntati divinæ; velle te ergo aliquid ei subicere, quid aliud est, quam id agere velle, quod jam actum est? quid aliud, quam circulum de areâ suâ velle prospicere? quam haberet equidem velis tu aut nolis

⁸ *Quod Deus auctor peccati*] Etiam si velit Deus actus illos, qui sine peccato & scelere à nobis non perpetrantur; ipse tamen eo non est auctor peccati, sed auctor naturæ: non vult enim eos ut scelesti sunt, seu ut à regula, quam præscripsit, delirant; sed ut sunt res naturales, in quibus hæctenus nihil est mali.

SICUT IGITUR ULNA. Nunquam quidem similitudinibus illis hoc efficere possumus, ut absolute conciliare rem illam ineffabilem possimus: omnis enim instrumentum illud vera conciliatio supponit comprehensionem utriusque extremi: concilianda autem hic est Dei potentia cum Dei bonitate: potentia, quâ efficiat omnia, seu omnes res veras, ita ut nihil fiat præter, nedum contra voluntatem ejus; Bonitas, qua peccatum non cupit, sed execratur illud
in

in nobis merito & punit : Hoc vero utrumque conciliationis proposita membrum (Bonitatem inquam & Potentiam Divinam) ut apprehendimus clarissime, ita nequaquam comprehendere valemus : atque adeo desperatum est de omni tali conciliatione apud nos; qui intellectum finitum habemus. Et non spectat ad minimam impietatem ille humani ingenii pruritus ad conciliandum ea, quæ captum excedunt nostrum eo enim clare vergit, ut tandem Deum comprehensibilem nobis existimemus (id est, nos æquales illi) & omni conciliatione intellectu nostro detectâ, ineffabilitas ejus tollatur (quæ in eo versatur tota, ut & facere ipsum, scire nos, & quomodo faciat, nescire nos, clarissime recognoscamus) hac vero sublatâ, adorabilitas ejus auferatur (quæ ineffabilitatem tanquam necessariam causam supponit ut infra Tract. 2. ubi de pietate & religione, clare demonstrantur) omnisque adeo religio & divinus cultus intercitat. Hac igitur omni istâ conciliationum prurigne depositâ, nobis satis esse debet, quod utrumque membrum conciliationis seorsim clare distinctèque percipiamus : ut in casu posito contingit; nam clarissime intelligimus nihil fieri, nisi quod Deus directe fieri vult (quod est unum membrum) rursusque improbare, eum peccata nostra & graviter ulcisci (quod est alterum membrum).

Sicut igitur ulna (instrumentum illud deigno, quo mercatores pannum metiuntur) longitudinem quidem habet, eamque desiderat, ut sit id quod dicitur, nempe *ulna*; latitudinem vero atque crassitatem non absolute respicit (fieri enim nequit, ut quod longum est, non pariter latum sit atque crassum : ut in Metaphysica demonstramus) sed tamen ut ulna respicit (nam quid ad pannum metiendum confert latitudo vel crassitudo istius instrumenti?) sic etiam Deus, quatenus rationem nobis præscribens, & rerum agendarum ordinem, imo quatenus ipse

cum libertate actionum nostrarum consistant, non est hîc dicendi locus) Nihil illâ Veritate liquidius clariusque cogitari potest, quamdiu seorsim ab ² objectionibus & sophismatis, quæ in Scholis contra eam moveri solent, consideratur, ¹o *Deo necessario morem gerunt omnes, imo omnia; sed Legi*

- » ipse illa ratio & ille ordo est, respuit penitus & averfatur actus illos nostros, in quibus peccatum
- » aliquod & defectio à præscripta nobis regulâ ac supremâ normâ continetur; absolute vero, & prout
- » ipse est auctor naturæ, actus illos vult (nec enim fierent, si non vellet) sic enim in illis actibus nihil
- » mali est.

9 *Cum libertate actionum nostrarum consentiant.]*

Navis ocissime vectorem abripiens versus occidentem, nihil impedit, quo minus ille in navi ipsa deambulet versus orientem: sic voluntas Dei omnia portans, omnia vehens fatali impetu, nihil obstat, quominus nos quantum est ex parte nostra obluitemur voluntati ejus, liberâ & plenâ nostrâ deliberatione. His & similibus analogiis assueti, tandem rem ipsam, quæ hic magis propter insolentiam cogitationum nostrarum, quam propter se ipsam difficilis est, quasi familiaritate quadam inîtâ (hic enim fructus est similitudinum, & alio non serviunt & alio non conducunt) satis superque percipiemus.

² Quod in versione Belgicâ auctor hoc modo expressit elegantissimè. *Bezjydens stellende de twiſtreden en neus-wijse gzeven der Scholen.*

¹o *Deo necessario morem gerunt omnes, imo omnia.]*
Ergo vanum est propositum, ei secundum se obedire velle, vanus est amor obedientiæ nostræ erga ipsum in se

se

Legi quam Deus nobis dixit, id est Rationi parent aliqui, & hi *Boni* dicuntur; quidam reluctantur, & hi *Mali* sunt.

3. Est etiam Virtus Amor Rationis *re-
cte*: Nam depravatam Rationem amare non est Virtutis; Ratio autem cum cir-

se consideratum, non est tamen vanus amor approbationis. Loco istius approbationis possemus ponere assensum, quo assentimur propositionibus illis, in quibus attributa Dei de ipso enunciantur, easque pro veris habemus; sed agere videtur hic assensus ad amorem revocari posse: nulla enim in assensu bonitatis malitiae moralis (quae amorem necessario consequuntur) sed tantum veritas falsitasve versatur) quae equidem multum differt ab amore obedientiae: nam approbatio respicit congruentiam effecti cum voluntate divina, ut positam; Obedientia vero respicit eandem congruentiam, ut ponendam à nobis & procurandam. Tempestas est: congruit hoc effectum cum divina voluntate (nec enim esset tempestas, nisi illam esse Deus voluisset) approbo hanc congruentiam; posita ergo jam est. Sed iudum est, & stultitia forte vel cacozelia ductus quis putat ad gloriam Dei pertinere, tempestas ut fiat; rogat igitur & alia remedia adhibet fatuus, ut fiat: hic apprehenditur congruentia tempestatis cum voluntate divina, & amatur (perverso licet amore) sed ut ponenda, non vero ut jam posita ideoque hic amor ad obedientiam pertinet.

II *Cum vero circa res morales & Ethicas versamur.*
Res morales & Ethicae supponunt res naturales & Physicas: nam notitia conditionis humanae pertinet ad physicam; sine autem illa sui cognitione, nihil de rebus moralibus boni verique statui potest, nam ex in-

ca res naturales & physicas ; versamur ,
depravatur præjudiciis & captionibus ;
cum vero circa res morales & ethicas ver-
samur , cum iisdem illis depravatur , tum
insuper cupiditatibus & passionibus : Un-
de patet depravatam Rationem non esse
Rationem : sicut enim impurum aurum
non est aurum , sed aurum & scoria : sic
depravata Ratio non est Ratio , sed Ratio
cum præjudiciis , captionibus , cupida-
tibus , affectibus . Unde nec erat neces-
sum , in Definitione adjicere illam parti-
culam *rectæ* , quia ex se inest , cum *Ra-
tionis* dictum est : sicut cum *Aurum* dici-
tur , per se inest *purum* .

C

4. Vir-

inspectione sui tota Ethica omnesque obligationes
derivantur . Ex quo sequitur Ethicam præ aliis omni-
bus scientiis , maxime obnoxiam esse erroribus ;
nam & proprias cloacas habet , unde in aliam errores
regurgitent (scil. cupiditates nostras atque libidines :
plerumque enim ut affecti sunt loquuntur homines , &
ea facienda esse dicunt , ad quæ facienda pronos se &
inclinatos sentiunt) & alienas è quibus non minus
periculosas contaminatur , scil. præjudicia , inscitiam-
que rerum Physicarum & conditionis humanæ cum
aliæ fere scientiæ suas modo cloacas habeant , à quibus
inquinantur .

g Hæ sunt id genus rerum , quod à nostrâ cognitione
non pendet , atque factum est citra ullum à nobis
auxilium : quales Sol , Luna , pontus & aether , a-
liæque quamplurima , de quibus Physica .

4. Virtutem etiam Rationis ¹² Amorem *unicum* dixi: Nam Virtus solam Rationem admittit, solam illam sinu complexuque suo

12. *Amorem unicum*] Unicus amor rationis, est utrius & solius rationis amor: Et quidem Virtutem debere esse amorem unicum erga rationem demonstratur, tum ex notione amoris, tum ex notione rationis: Ex notione quidem amoris, quia non nisi unum amare vere potes, nihil enim proprie amatur nisi finis cui: hic vel unus est, vel multi, si unus, ergo habemus intentum, & unum tantum amatur; si multi, ergo vel divisim vel conjunctim multi sunt. Si conjunctim, unum simul finem constituunt; si divisim, ergo subordinati sunt, & ille tantum qui ultimus est, proprie finis est; proprieque amatur. (Quæ magis constabunt ex Tract. 3. de fine) cum igitur virtus sit amor rationis, amari vero nisi unum eodem tempore non potest, necessum est, ut solius rationis amor sit idem, demonstratur ex notione rationis: nam si per impossibile, amor duorum simul esse posset, adhuc non posset esse rationis & alicujus alterius: Ratio enim ex speciali natura sua & conditione essentiali non permittit se coamari, sed cum amatur totum amorem in se solam deponit: Ratio enim mox atque amari coepta est, amandat amorem, quo amator ille seipsum amet: ostendit enim clarissime ei (quod inspiciendo nos ipsos discemus pag. 67 & seqq.) nihil posse ipsum, nihil valere, nec nascendo, nec vivendo, nec moriendo: ostendit item clarissime ubi nihil valet, ibi nihil volendum esse, nihil attentandum (quid enim hoc dictamine clarius dici potest?) Si igitur rationem hoc dictantem amet, id est, obedire ei velit, necessum est ut omnem sui curam à se studiumque deponat, id est, omnem sui à se amorem abdicet: vides ergo rationem

fuo dignatur ; omnem aliam contempla-
tionem excludit ^h : Unde qui partim Ra-
tionis , partim sui commodi , voluptatis
aut honoris ergo , negotium aliquod ge-
rit , malè negotium illud gerit , & non ex
Ratione : quia nihil est ex Ratione , nisi
quod totum , quantum quantum est , ex
Ratione est : Inter præcepta Rationis , hoc
unum est , *Omnia contemnenda , præter
Deum & Rationem* ⁱ : unde nemo potest
amare Rationem , nisi illam solam amet.
Inest igitur etiam ex se satis illa particula
Unicus : & Virtus brevius jam definiri pot-
est : *Amor Rationis* : Nam , & quod hic
Amor obedientiæ esse debeat , & unicus
esse debeat , & erga Rationem rectam ,

C 2

non

nem non pati se amari simul cum eo ipso , qui illam
amat : Quanto minus patietur se cum aliquo tertio
amari : quibus adde (quod ex sequentibus manifestis-
simum fiet) duos esse tantum amores , nempe amo-
rem Dei (rationis) & amorem mei , cum amor Dei
excludat amorem mei , omnem ergo alium amorem
excludit.

^h Ratio sola sponsus est virtutis : huic soli se com-
mittit , totum se adscribit , dat , consecrat. Nec
potest cum ratione simul alius quispiam amari , juxta
quod belgis notum est : *Gen Minnaer lydt geen
tweede ziel.*

ⁱ Uti patebit postea Cap. 2. Sect. 2. Ubi de hu-
militate.

non depravatam, satis innuit notio Rationis. ^k

Argumentum hujus.

§. 2. De Ratione.

Quid sit Ratio, notum satis hoc ipso, quo notum est alicubi (hæc Num. 1.) Virtus potius est amor Rationis quam Dei; nam amor noster scil. obedientie (de quo hic solum sermo) supervacaneus est circa Deum ipsum, cui, velis nolis obediendum est. Amor tamen approbationis hic non abs re est, quod vide in annotatis (hæc Num. 2.)

Expunguntur ex definitione Virtutis in fronte §. 1. positæ, duæ hæc particule *Unicus*, *Rectæ*, quarum illa generi, hæc differentie adhæret: insunt enim hæc particule ex se: nam amor erga Rationem esse non potest, nisi unicus sit, quod tum ex notione amoris, tum ex notione Rationis probatum est; vide in annotatis. (Hæc Num. 4.)

Similiter redundat illa particula *Rectæ*, nam recta Ratio & Ratio idem sunt: nam
verum

* Innata nobis, & attentè meditantibus inter notiones primas habenda.

verum seu rectum proprietas entis est, ut scholæ loquuntur, quæ ens omne explanat, nullum restringit. (Hæc Num. 3.)

§. 3. *Habitus.*

¹ Peripatetici & Scholæ, virtutem bene agendi *habilitatem* esse volunt, *frequenti bonarum actionum exercitio comparatam* ;
² sed serò veniunt : nam ante hanc eorum

C 3 virtutu-

¹ Peripatetici & Scholæ, Virtutem bene agendi *habilitatem esse volunt, frequenti bonarum actionum exercitio comparatam*] *Habitus* seu *habilitas* duo dicit, *consuetudinem* & *facilitatem* : hanc ut effectum, illam ut causam : adeo ut *habitus* non sit aliud, quam consuetudine parta *facilitas* : Et consuetudo quidem sola non est *habitus*, nam quæ *facilitatem* non paret consuetudo, *habitus* non est : ut lapis sexcenties sublimè projectus, non acquirit *habitu* ascendendi, nam consuetudo hæc ascendendi, nullam parit in lapide *facilitatem* adscendendi : *Facilitas* etiam se solâ ad *habitu* non sufficit : nam globus in plano facile rotatur & volutatur, nullus tamen *habitus* in globo agnoscitur, quia non ex consuetudine, sed ex natura certæ figuræ pendet ista *facilitas*.

* Cum tota eos sequentium grege.

² Sed serò veniunt.] Cum igitur in *habitu* tantum duo ista sunt (*consuetudo* inquam & *facilitas*) manifestum est neutrum horum pertinere ad *Rationem Virtutis*, nam nec facile facere, benefacere est, utpote notum est : Et alio non est opus argumento, ut *Ratio Virtutis habitui* detrahatur.

virtutem, Virtus est: Probæ enim actiones unde? Non aliunde sanè, quam à Virtute. Igitur Virtus est ante probas actiones: igitur multò magis erit ante illam à frequentia bonarum actionum emanantem habilitatem. Adde quod hæc bene agendi per multas actiones bonas acquisita facilitas, felicitas potius, & magis præmium Virtutis, quam Virtus est: Adde quod est res merè naturalis, quæ ex semine suo necessariò propagata, nullum habet cum rebus moralibus commercium.

2. Quod vero Virtutem ideo in habitu constituendam putent, quod etiam probi vocentur, qui dormiunt, aut animo fortè vagantur & aliud agunt, rancidum est, & planè putentem Scholam nobis inhalat:
Res

3. *Non aliunde sane quam à Virtute.*] Si enim non proveniant à Virtute (id est à proposito faciendi quod Ratio seu lex divina jubet) ergo vel à nullo proposito vel ab alio proposito veniunt: si à nullo, non sunt actiones morales, sed naturales, quales subinde per oblivionem aut imprudentiam exercemus (V. G. sicuti unguis aut calamum inter medirandum ac acriter studendum amordemus) quæ actiones proinde neque bonæ sunt neque malæ in genere moris: si ex alio proposito fiant, quam legi Dei & Rationi obediendi, non sunt jam actiones probæ, sed vitiosæ: nam *quicquid præter rectum finem fit, ipso non recto fine, peccatum est.* Ita ut non sit opus malo fine ad peccatum; sed satis sit non esse bonum finem.

⁴ Res morales moraliter tractandæ sunt, & non istis spinis: Ecce vir dives, etiam dives dicitur, cum peregrè profectus, opus suas relinquit in patria: redux enim iis, cum volet & ut volet, utetur: sic vir probus, cum dormit aut dormitat, adhuc probus dicitur, quia cum res feret, propositum suum, quo solo bonus est, resumet: & quamvis soleat propositum suum resumere, non tamen illâ consuetudine propositi,

C 4

fiti,

⁴ *Res morales moraliter tractandæ sunt.*] Ad Peripateticum hoc argumentum, quod jam statim præcessit (nempe Virtutem in habitu ponendam, eo quo dormientes etiam probi vocentur, in quibus habitus esse potest; sæpe vero nullus actus est) respondeo: Denominationem posse fieri etiam à causa formali absente: causa formalis in denominationibus est id, unde denominatio desumitur, ut *albi causa* formalis est *albedo*, ab albedine enim alba dicitur quædam: Potest ergo fieri ut causa talis absens etiam denominet: ut consul dicitur à consulatu, quem gessit, juxta Belgicum adagium: *Qui semel consul semper consul*: Sic etiam dives dicitur à divitiis quas penes se non habet, ut in textu: similiter etiam probus dici poterit à probitate (id est à proposito faciendi quod jubet Ratio) etiam cum inter dormiendum, aliæ abreptas cogitationes, probitas seu propositum illud abest. Et alioqui tota hæc de nomine objectio est, ex quo nunquam equidem deducitur firmum argumentum: cum nomina eorumque significatio ab hominum arbitratu mere pendeant, ad naturam rei nominatæ nihil pertineant.

siti, sed ipso proposito bonus est: ⁵ Sicut nix albere quidem consuevit; sed non illa consuetudine albendi, aut ipsa albedine alba dicitur; etiamsi forte solitum illud & consuetum requiratur, ad hoc ut absolute alba dicatur; cum alioqui si promiscue alberet & non alberet, non magis alba, quam non alba diceretur: ⁶ Sic etiamsi forte consuetudo aliqua boni propositi bonarumque actionum requiratur, ut quis
passim

⁵ Sicut nix albere quidem consuevit.] Sic etiam hodie parietem album solemus dicere, ideo quia parietes, qua parte interiorem domum respiciunt, calcibus obduci & dealbari hodie solent, ad conciliandum lumen nostris conclavibus, & ad detergendum facilius pulveres & sordes iis inhaerentes: dicuntur ergo parietes albi, quia solent esse albi; nihilominus non dicuntur albi a solentia ista seu consuetudine (quavis illa requiratur ad denominationem albi) sed ab albedine iis adhaerente: ita ut consuetudo sit conditio istius denominationis (si enim parietes promiscue in domibus nostris quovis colore inficerentur, non magis albi, quam aliter colorati dicerentur) causa vero formalis istius denominationis sit ipsa albedo: ab hac enim & propter hanc dicuntur albi.

⁶ Sic etiam forte consuetudo aliqua boni propositi bonarumque actionum requiratur.] Similiter consuetudo bene agendi est quidem conditio istius denominationis, qua quis probus esse inter homines dicitur; sed inde nullatenus consequens est, consuetudinem illam etiam esse causam formalem istius denominationis, seu esse ipsam probitatem: quo satis con-
ruit

passim inter homines bonus dicatur; tamen adhuc illâ consuetudine & habitu non est bonus: & sic illa consuetudo seu ille habitus non est ipsa virtus.

3. ⁷ Sed etiamsi fortè inter nos, probi viri compellatione non gaudeat, nisi qui assuevit bene agere, absolutè tamen potest jam nunc repentè bonus esse, qui hactenus nequam fuit: si nempe animum aversum à Ratione, jam illico convertat

C 5

ad

rui argumentum Peripateticorum, nam latum discrimen est inter causam formalem denominationis: ut & exemplo jam proxime allegato & infinitis similibus, si id opus esset, comprobari posset: cum enim Leydæ sum, ut Hagæ sim, conditio est, seu requiritur, ut abeam Leydâ, non est tamen causa formalis: non enim ab habitu isto Hagæ præsens dicar (quamvis abitu requiratur ut Hagæ sim) sed à præsentia mea Hagæ præsens dicar. Postremum ut consuetudo (quod impossibile est) esset causa formalis istius denominationis, quâ quis probus esse dicitur: quid de facilitate dicas? Habitus enim non tantum consuetudinem, sed & facilitatem dicit, ut initio hujus §. notavimus: qua fronte dici potest facilitatem agendi probitatem esse? Cum probi sæpe sub Virtutis officio luctentur & desudent summâ cum difficultate.

⁷ Sed etiamsi forte inter nos, probi viri compellatione non gaudeat.] Hic etiam refellitur illud, quod per meram indulgentiam concesseramus, scil. consuetudinem recte agendi, etiamsi non sit causa formalis, tamen esse conditionem istius denominationis, qua probi dicimur; Et ostenditur ne quidem esse

608

ad Rationem, & certum nunc ei sit, ⁸ non *passionibus* suis indulgere, sed soli Rationi morem gerere: Cum verò nemo sit bonus nisi per Virtutem, efficitur etiam hinc, illum bene agendi habitum non esse virtutem, utpote quem nemo, quando is tantum usu & exercitio paratur, habeat repente. Et sanè omnes omnium Christi Ecclesiarum Oratores id sæpiusculè pro concione inculcant populo, bona opera non esse facienda ⁹ ex habilitate vel consuetudine,

conditionem, potest enim aliquis absolutè probus esse sine tali conditione, seu sine consuetudine bene agendi: si scil. jam nunc firmum animo propositum concipiat; id unum faciendi, quod jubet Ratio: etiamsi enim tales populi necdum probus esse videntur; est tamen, & absolute nomen illud ei quadrat quod & Christianorum sacris confirmatum est, qui hominem huic proposito immorientem, etiamsi ante maximis sceleribus obstrictus fuisset, æternæ felicitatis compotem fore asserere non dubitant.

⁸ *Non passionibus suis indulgere.*] Cum in genere moris aliquid agimus, aut ex passione aut ex Ratione agimus, id est, Ratio nos monet ad agendum vel passio; sic, cum passio, peccamus; cum Ratio, probe agimus & bene. Hæc patebunt, Tract. 4. Ubi de passionibus.

⁹ *Ex habilitate vel consuetudine.*] Nempe quicquid ex his fit, ex passione fit. Nam familiaritas seu amor soliti & metus insolentiæ est passio, qua maxima pars vulgi agitur continue: ut egregie demonstramus infra Tract. 4. De vita vulgi: est igitur omnis actio quæ ex Peripateticorum Virtute procedit, verissimum

dine; sed ex Amore in Deum, aut ut loqui malunt, charitate: quo abundè testantur, se Virtutem in habitu & consuetudine non ponere: nam si consuetudo virtus foret, utique actio quæ ex illa consuetudine procederet, proba foret.

4. 1º Est interim in illo, qui Virtutem subito consecutus est, aliquid usui, consuetudini & facilitati simile: Cum enim amet (nam Virtus amor quidam est, ut patet ex §. 1.) eas, quæ adversus Rationem insurgunt, difficultates contemnit &

C 6

vincit;

rissimum peccatum: cum ex passione agere, peccare sit: ut in ecclesia Christi satis bene observatur, ideo populus fidelis sæpe ibidem admonetur; ne exercitia Christianæ Pietatis obeant ex consuetudine; ut hic in textu dicitur.

1º Est interim in illo, qui Virtutem subito consecutus est, aliquid usui, consuetudini & facilitati simile. Licet hætenus satis demonstratum sit, Virtutem in habitu non consistere, idque argumentis clarissimis, facillimis, & nemini non obviis invictissime comprobatum sit: mirari subeat alicui, quid tandem causæ fuerit, cur Peripatetici Virtutem in habitu constituendam esse putaverint? Respondeo: dictum est aliquid hanc in rem, Num. 2. Nempe decepti sunt propter denominationem istius vocis *Probus*, & conditionem qualemcunque istius denominationis pro causa formali, sicut numen pro Junone amplexati sunt: sed si subtilius error eorum discutatur; videbimus enim hoc Num. 4. Funditus erui, nempe, non satis distinxerunt. (Videntur itaque his gradibus

vincit; ^b Neglectus autem difficultatum, facilitati similis: & populo videtur is facile superare difficultata, qui difficultata magno animo superat; Sapienti verò etiam hinc, inter Consuetudinem & Amorem, latum discrimen est: Callum habet Consuetudo, non sentit incommoda; Amor tener est, & incommoda sentit ad vivum; sed obterit ea, perrumpit & vincit: Itaque fortè felicius Habilitas; sed Amor longè generosior est.

Argu-

in illum errorem delapsum esse: primo viderunt probos amanter facere, seu ingenti & firmo proposito (nam virtus amor & propositum tale est) secundo propter analogiam & similitudinem (quæ est potissima & forte una causa nostrorum errorum, ut in partem primam Cartesii demonstravimus) confunderunt amorem & facilitatem, ex hac confusione boni visi sunt iis facile agere, & virtus facilitas visa est: denique cum viderunt facilitatem (corporalem illam & sensibilem) plerumque nobis per frequentes actiones acquiri (in quibus duobus jam tota ratio habitus absolvitur) non supererat hac per errorem adductis, nisi ut virtutem in habitu reponerent) *inter facilitatem & amorem*, visumque est iis, quod populo etiam videtur, cum facilitate fieri, quicquid cum Amore fieret, in quo magnopere falsi sunt: ut hoc num. 4. satis demonstratur.

^b Atque virtus videtur habitus: nam virtus amor est; jam quod ultrò & libenter agimus, videmur ex facili agere.

Argumentum hujus.

§. 3. De Habitu.

Virtus non debet constitui in habitu :
Primo quia virtus est ante probas
actiones, & habitus post illas : secundo vir-
tus spectat ad mores, habitus ad res natu-
rales : Hæc num. 1.

Tertio quia virtus potest haberi repen-
te, habitus non nisi sensim, & per frequen-
tatos actus. Quarto (quod est argumentum
ab auctoritate) quia sic censent in Ecclesiis
suis omnes Christiani : Hæc num. 3.

Objicitur bonos esse etiam, qui dor-
miunt, in quibus tamen non est proposi-
tum, in quo nos virtutem constituimus ;
sed tantum habitus bene agendi : Respon-
deo in illis esse propositum bene agendi,
saltem moraliter, quod sufficit ad hanc de-
nominationem. Objicitur secundo, habi-
tum illum requiri ad denominationem
probi. Respondeo, falsum est quod assu-
mitur, ut patet num. 3. & ut verum esset,
ad summum inde sequitur, habitum esse
conditionem istius denominationis, non
vero causam formalem, Hæc num. 2.

Tar-

Tandem discrimen adfertur inter amorem & habitum, quorum confusio radix fuisse videtur hujus erroris Peripateticorum. Hæc num. 4.

C A P. II.

De Virtutibus Cardinalibus.

Virtutes Cardinales sunt Proprietates Virtutis, quæ proximè & immediatè ab illa dimanant.

[*Proximè & immediatè*] Hinc excluduntur præmia essentialia virtutis: ut sapientia, doctrina, libertas, satietas, & ipsa etiam felicitas: de quibus partim hoc tractatu, partim de præmio virtutis speciali tractatu infra agetur. Præmia enim illa non dimanant proximè ex natura virtutis, sed mediantibus aliis proprietatibus naturæ prioribus: sic sapientia atque doctrina profluunt ex virtute mediante diligentia: Libertas mediante obedientia: Satietas, mediante justitia: Felicitas & sublimitas, mediante humilitate. Virtutes ergo Cardinales non sic mediate & proximè profluere debent ex natura virtutis: sic diligentia proximè sequitur à virtute seu amore rationis (nam si rationem ames, sequitur statim ut eam auscultes, in quo consistit diligentia) non autem sapientia, hæc enim tantum remote sequitur ex natura virtutis: hoc modo si ames rationem, sequitur ut auscultes rationem: & si auscultaveris, percipies quid dicat, in quo tandem consistit sapientia. Similiter obedientia proximè sequitur ex natura virtutis (nam si ames Rationem, proximè